
Eğitim Fakültesi Dergisi

<http://kutuphane.uludag.edu.tr/Univder/uufader.htm>

Fransızca ve Türkçe’de Yönelme ve Kalma Durumlarına İlişkin Karşıtsal Bir Çalışma

Nurhayat Atan

Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Özet. Uygulamalı Dilbilimin yan alanı olarak kabul edilen ayrımsal dilbilim, etkili dil öğretimi için yabancı dil öğretimine gereç oluşturur. Bu amaçla ana dili (L1) ile öğretilecek dil (L2) arasında karşılaştırma yapar ve diller arasındaki farklılıkların öğrencide olumsuz aktarım hatalarına neden olacağı varsayımından hareketle, bu farklılıkların önceden saptanarak olumsuz aktarım hatalarının giderilmesine yönelik bazı öneriler sunar.

Bu çalışmada Fransızca’yı yabancı dil olarak öğrenen Türk öğrencilerin, Türkçe’deki yönelme ve kalma durumlarına ilişkin Fransızca öğreniminde yaptıkları olumsuz aktarım hataları ayrımsal çözümleme yöntemiyle belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ayrımsal dilbilim, ayrımsal çözümleme, olumsuz aktarım hataları, yabancı dil öğretimi, yönelme ve kalma durumları, ön durumlar

Résumé. Considérée comme le domaine secondaire de la linguistique appliquée, l’analyse contrastive propose du matériel pour un meilleur enseignement des langues étrangères. Dans cet objectif, elle compare la langue maternelle (L1) avec la langue cible (L2). Supposant que les différences entre les deux langues créent des erreurs d’interférences négatives chez l’étudiant, elle les identifie et apporte certaines propositions nécessaires pour s’en débarrasser.

Dans cette recherche, avec la méthode de l'analyse contrastive, nous avons essayé de préciser les erreurs d'interférence négatives des étudiants turcs du français langue étrangère, relatives aux suffixes de cas (selon le système de déclinaisons turques) appelés *le datif* et *le locatif* qui correspondent aux différentes ou parfois identiques prépositions en français.

Mots Clés: Linguistique contrastive, analyse contrastive, erreurs d'interférence, enseignement des langues étrangères, suffixes de cas en turc (le datif et le locatif), prépositions.

---

1. Giriş

Amaç: Bu çalışmayla, diller arasındaki farklılıkların yabancı dil öğreniminde güçlük yaratacağı varsayımından hareketle, bu farklılıkların durum kuramı çerçevesinde ele alınarak ortaya çıkarılmasını sağlamak, böylece olası olumsuz aktarım hatalarını önceden tespit ederek, onlardan kurtulmaya yönelik çözümler sunmayı öngörüyoruz. Kısaca bu çalışmanın amacını,

- a) Her iki dil arasında durum yapılarına ilişkin önemli farklılıklar olduğunu göstermek,
- b) Anadili Türkçe olan öğrencilerin Fransızca öğrenimi sırasında bu konuda sıklıkla yaptıkları olumsuz aktarım hatalarını belirlemek,
- c) Bu belirleme ve çözümlerden hareketle uygulamaya yönelik bazı önerilerde bulunmak olarak sıralayabiliriz.

Yöntem: Çalışmanın bilimsel temellere oturması açısından öncelikle Fransızca'yı yabancı dil olarak öğrenen Türk öğrencilerin en çok zorlandıkları – ad durumları- Fransızca'da öndurumlar (prépositions) konusunda iki dil arasında bir karşılaştırmaya gidilmesi kaçınılmazdır.

Karşılaştırmalı dilbilim çalışmalarının bir türü olarak nitelendirilen Ayrımsal Dilbilim (Contrastive Linguistics) “anadili ile bir yabancı dili saptamak, böylece etkin yabancı dil öğretim yöntemlerinin oluşturulmasını sağlamak amacıyla güden uygulamalı dilbilim dalı” olarak tanımlanır (Vardar, 1998: 390). Ayrımsal Dilbilim, yabancı dil öğretimi için gereç oluşturmayı ve yöntem geliştirmeyi görev olarak üstlenmiştir. Bu görevi yerine getirmek için anadili ile (L1) öğrenilecek dil (L2) arasında ayrımsal bir karşılaştırma yapar. Bu işleme Ayrımsal Çözümleme (Kontrastive Analyse) adı verilmiştir. Belirli bir dilin tam ve nesnel bir betimlemesi dilbilimsel çalışmanın asıl temelini oluşturur. Bu çalışmada her iki dil de durum açısından ele alınıp

betimlenecek ve aralarındaki farklılıklar Durum Kuramı, Rol Kuramı ve K-Buyurma alt kuramları açısından incelenip değerlendirilecektir.

Sınırlılıklar: Uygulamamızı Türkçe ve Fransızca YÖNELME (DAT) ve BULUNMA (LOC) durumları çerçevesinde ele alıp, karşılaştırmaya gitmekle sınırlandırdık. Ayrıca yapılan yanlışların saptamasını, A.Ü. TÖMER Fransızca Bölümü'nde öğrenim gören her düzeyden (Temel, Orta ve Yüksek) toplam 17 öğrencinin kompozisyon kağıtlarının taranmasıyla gerçekleştirdik.

2. Türkçe'de Yönelme ve Bulunma Durumu Çerçevesinde Durum Kuramı

Ad konusunun çok önemli sorunlarından biri de ad durumlarıdır. Bu konu şu ana değin pek çok biçimde ele alınmış ve değişik yorum ve terimlerle dile getirilmiştir.

Dilbilim ve dilbilgisinde bu kavram *casus* (Fr. cas, ing. case, alm. kaus) terimleriyle anılır; “tümcenin dilbilgisi yönünden düzenlenmesine, özellikle tümce içindeki adların görevinin belirlenmesine yarayan dilbilgisi öbeği olarak tanımlanır” (Atabay, 1983: 39). Günümüzde bu kavramın anlam açısından görevine de önem verilmekte, dönüşümlü-üretimsel dilbilimde sözdizimini ad durumları açısından ele alan çalışmalar yapılmaktadır.

Biz burada ad durumlarından YÖNELME (DAT) ve BULUNMA (LOC) durumlarını, DURUM kuramı çerçevesinde ele alırken, Fransızca ile bir karşılaştırma yapıp, bu durumların Fransızca'daki görünümelerini belirtmeye çalışacağız.

Bilindiği gibi “Dil yalnızca bir sözcükler yığını değildir”. Bu sözün altında yatan gerçek, dilin yalnızca dizisel ilişkiler içermediği, bu dizide yer alan öğelerin dizimsel ilişkiler de sunduğudur. Chomsky Dilbilgisi (CD 65)'te sözlükçe, dilin sözvarlığı ile ilgili bir dilbilgisel bileşkenidir. Sözcükler sözlükçede birer sözlüksel birim olarak listelenir ve her birimin sözlüksel kütüğü kendisi hakkındaki sesbilimsel, sözdizimsel, anlambilimsel ve varsa kendine özgü özelliklerini kodlar. Rol kuramı, sözlükçedeki anlambilimsel bilgilerin belirginleşmesi ve bunların sözdizimsel yapılara yansıtılmasına dair düzenlemeleri içerir (Uzun, 1998: 53).

Sözcüklerin dizimsel ilişkilerini şu örnekle açıklamak mümkündür. Örneğin “çocuk ev baba görmek” sözcüklerini yanyana koyduğumuzda, sıralamanın yanısıra bunlar arasında bir bağlantı kurma olanağımız da ortaya çıkar: “çocuk evde babasını görmek”. Bu dizimde sözcüklerin bazı biçim

değişikliklerine uğradığını görüyoruz. Baştaki sözcük (çocuk) olduğu gibi kalırken, ikinci sözcük (ev) üzerine –de ekini almışken, üçüncü sözcük (baba) da –sı iyelik ve –ı belirtme eklerini almıştır. Yine bu dizime göre, çocuk babasını evde gören kişi ve ev de babanın görüldüğü yerdir. Tabii bu ilişkiler çocuk, ev, baba, görmek dizimden çıkarılamayacaktır. Demek ki, sözcükler dizimsel düzlemde birbiriyle kurdukları bağlantı türüne göre (iş yapan, işe konu olan, işin yapıldığı yer gibi) bir “duruş biçimi” almaktadır. İşte bu duruş biçimlerine **durum**, onları bu duruma göre biçimlendirenlere de **durum belirleyicileri** denir (Uzun, 1998:130).

Aşağıdaki tümcelerde Ali ve ev sözcükleri bulunmaktadır, ama ilk sözcük her iki tümcede de değişmezken ev sözcüğü her iki tümcede de farklı bir biçimbilimsel görünüm sergilemektedir:

- (1) a. Ali eve gidiyor.
b. Ali evde çalışıyor.

Ali her iki tümcede değişmeyen eksiz durumda ve özne görevindeyken değişen ev geleneksel terimlerle 1(a)'da yönelmeli dolaylı tümleş, 1 (b)'de ise kalmalı dolaylı tümleş görevindedir. Bu sözcüklerin tümcelerini görevleri aynı kalmak üzere değiştirdiğimizde ortaya bozuk tümceler çıkacaktır:

- (2) a. • Ali eve oturuyor.
b. • Ali evde gidiyor.

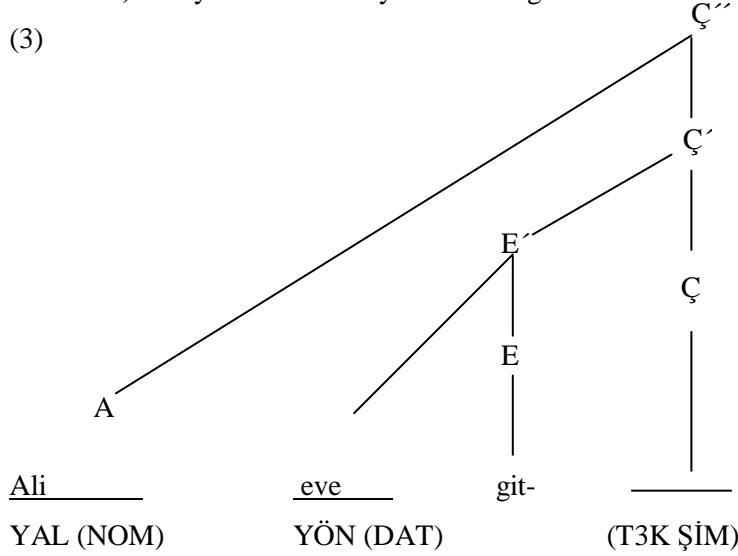
Adlar Türkçede, tümcedeki görevlerine göre belirli bir biçimbirimi taşımaktadır. CD, ad öbeklerinin bu tür biçimbilimsel görünümünü, durum kategorisinin öbek yapı konumlarıyla olan etkileşimi sonucu sesbilimsel yorumlamaya bağlı olarak yüzey yapıda ortaya çıkan gerçekleştirmeler olarak görür. CD'nin sonraki aşamalarında durum dilbilgisi, çeşitli ilke ve kısıtlamalarla sorulması gereken bir kategori olarak görülmeye başlanmıştır. İDK'da durum ile ilgili düzenlemelerin yer aldığı altkuram **DURUM Kuramı**'dır (Uzun, 1998:108).

3. Durum Yükleme Kuramından Hareketle Türkçede Yönelme (Dat) ve Kalma (Loc) Durumları

Bir sözcüğün belirli bir özelliği sözdizimsel yapıda kazanması, ona bu özelliğin sözdizimsel yapıdaki etkileşim yoluyla yüklendiğini gösterir. Böyle bir etkileşime taban olabilecek tek ilişki k-buyurmadır (Uzun, 1998:111). Yani 1(a)'da Ali'nin YALIN durumu, ev'in de YÖNELME durumunu

alabilecekleri tek bir kaynak bulunmaktadır. Bu Ad Öbeklerine (Bundan sonra AÖ) k-buyuran ve onları yöneten kategorilerdir.

(3)

“ Ali eve gidiyor.” tümcesinde öğelerin birbiriyle olan örgütsel ilişkisini incelersek yönetim kuramını uygulamamız gerekecektir.

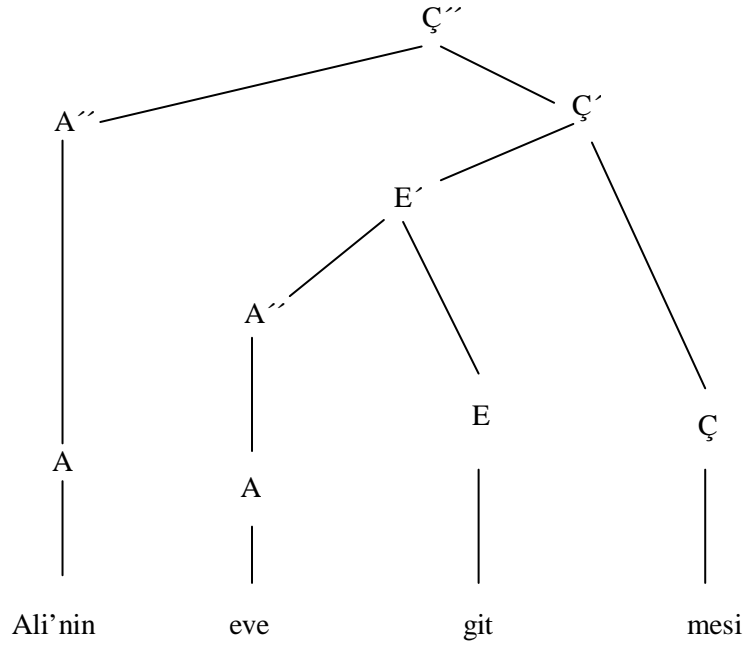
Şimdi DURUM özelliğini kazanmanın k-buyurmaya dayandığını, dolayısıyla yönetim ilişkilerinin de devrede olduğunu görmek üzere önce (3)'teki ad öbeklerinin yöneticilerini bulalım: Özne konumundaki AÖ'ye Ç tarafından, nesne konumundaki AÖ'ye de E tarafından k-buyurulmaktadır ve bu öbekler aynı kategoriler tarafından yönetilmektedir. Çünkü Ç ve E, ilgili oldukları büyükçül yansıma içinde başöğedir ve yönetici kategori konumundadır.

Öyle anlaşılıyor ki (3)'te belirli bir DURUM'da bulunan her iki ad öbeğinin de birer yöneticisi bulunmaktadır. Yani belirli bir DURUM'da görünen her ad öbeği yönetilmektedir. Öyleyse DURUM'un, ad öbeklerine yönetim altında yüklendiğini söyleyebilmek için, belirli bir DURUM'un belirli bir yönetici tarafından yüklenip yüklenmediği ilişkisinin ortaya çıkarılmasına gereksinim vardır.

Bunu anlamının yolu, yöneticisinin değişmesine bağlı olarak ilgili DURUM özelliğinin de değişip değişmediğini gözlemlemektir. Eğer yönetici değiştiğinde ilgili AÖ'nün DURUM'u da değişiyorsa bu bize, belirli DURUM'ların belirli yöneticiler tarafından yüklendiğini gösterecektir. Bu doğrultuda (3)'teki Ali'ye konsantre olarak ve yöneticisinin Ç olmasını

akılda tutarak, farklı özellikte bir Ç'nin bulunduğu şu sözdizimsel yapıya bakalım:

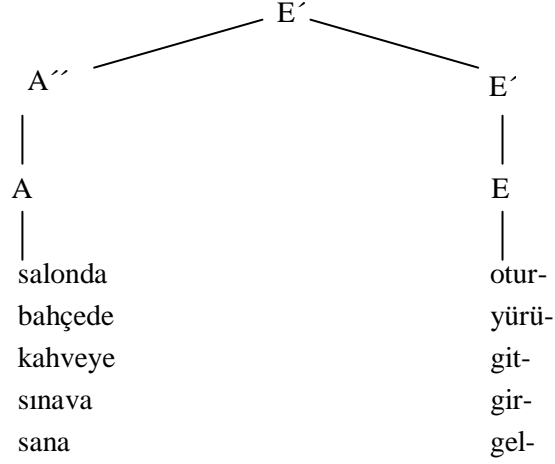
(4)

Bu sözdizimsel yapıda Ç, (3)'te olduğu gibi bir ana tümcenin değil, iç tümcenin Ç'sidir. (3)'teki Ç'nin UYUM bileşeni eylemcil özellikli iken (4)'teki Ç'nin UYUM bileşeni adıl özelliklidir. Demek ki karşımızda farklı yöneticiler bulunmaktadır: biri eylemcil Ç, diğeri adıl Ç. Bu saptamadan hareketle, özne konumundaki AÖ'ye baktığımızda ise Ali'nin (3)'teki özne konumunda aldığı DURUM'dan farklı bir durum aldığını görürüz: YALIN'a karşı TAMLAYAN. Yani, aynı konumdaki AÖ'nün yöneticisi değiştiğinde, DURUM'u da değişmiştir. Sonuç olarak, belirli DURUM'lar AÖ'lere belirli yöneticiler tarafından yüklenmektedir.

YÖNELME ve KALMA, dolaylı tümleş konumundaki AÖ'lere yüklenen DURUMLAR'dır. (5)'teki sözdizimsel yapıya göre örneklenen bu DURUM'ları yükleyen E'ler olduğu açıktır.

(5)

(5)'te DURUM yüklü AÖ'lere k-buyuran E'' nin başı olarak onları yöneten E' dir. (otur-, yürü-) eylemleri KALMA (LOC), (git-, gir-, gel-) eylemleri ise YÖNELME (DAT) durumlarını yüklemektedir. Eylemlerin bu iki durumdan birini seçtiği ve dolaylı tümlecine ancak bu DURUM'u yüklediği, tümcelerin (6)'dakine benzer bozuk yapılar oluşturmasından anlaşılmaktadır.

- (6)
- salonda gitmek
  - bahçede girmek
  - sınava oturmak
  - sana yürümek
  - salonda gelmek

Daha önce de belirttiğimiz gibi, Türkçede adlar tümcedeki görevlerine göre belirli bir biçimbirimi taşımaktadır. Türkçede YÖNELME durumu gösteren biçimbirim **-e, -a** ekleriyle karşılanır. KALMA durumu gösteren biçimbirim **-de, -da** bunların sesbilimsel olarak yüzey yapıdaki değişkenleri ise **-te, -ta**'dır. Türkçede YÖNELME ve KALMA durumları zorunlu olarak eklidir. Bunu anlamamanın yolu ilgili ad öbeklerini eksiz bırakmaktır:

- (7)
- a. • Ali ev gidiyor.
  - b. • Ali ev ders çalışıyor.

(7)'deki ev ad öbeklerinin yerine birer yalın adıl koymak da tümceleri bozuk olmaktan kurtaramamaktadır.

(8) a. • Ali o / ora gidiyor.

b. • Ali o / ora çalışıyor.

4. Fransızca'daki Öndurumların (Prepositons) Türkçede Bulunma (loc) ve Yönelme (dat) Durumları Açısından İncelenmesi

Durum belirtimini, dilbilgisi ilişkilerinin yüzeysel yapıdaki ifadesi olarak ele alırsak, belirtilen ilişki ile öndurum arasında doğrudan bir bağlantı olduğu ve bunun eyleme göre değiştiği görülür (Bozşahin, 1977 :61).

Türkçe sondan eklemeli yapısı gereğince, durum ekleriyle (bazen de edilgen eylemler için -ile, -yle, -le, -tarafından) eylem ve eyleme bağlı AÖ arasındaki ilişkiyi kurar. Oysa Fransızcada eylemler düz tümleçlere (compléments d'objets directs) hiçbir aracı olmadan, dolaylı tümleçlere ise (compléments d'objets indirects) bir öndurum aracılığıyla bağlanırlar: (**à, de, en, dans, chez, vers, avec, par vb...**)

Konumuz Fransızca'daki öndurumların Türkçedeki YÖNELME (DAT) ve BULUNMA (LOC) durumları açısından incelenmesiyle sınırlı olduğundan, biçimbilimsel öğeler olarak sadece bu durumları yükleyen öndurumları ele alacağız.

Öncelikle belirtmemiz gereken en önemli nokta, Fransızcanın durumsal (casuel) bir dil olmadığı gerçeğidir. Eylem, AÖ'ye bir öndurum aracılığıyla veya doğrudan bağlanır. Eylem, AÖ'ye doğrudan bağlanmışsa AÖ düz tümleç (C.O.D), eğer bir öndurum aracılığıyla bağlanmışsa AÖ dolaylı tümleç (C.O.I) konumundadır.

Sunel (1981:147) Türkçe'deki durumların Fransızcadaki karşılıklarını geleneksel dilbilgisi açısından aşağıdaki şekilde ele almıştır:

TÜRKÇE'DE

FRANSIZCA'DA

YALIN (NOMINATIF)	: Özne ya da düz tümleç konumundadır.
BELİRTME (ACCUSATIF)	: Düz tümleç konumundadır.
YÖNELME (DATIF)	: Yönelme, bir olayın bitiş noktasını, yaklaşma hareketini, bir beklentiden bir amaca doğru hareketi belirtir.
BULUNMA (LOCATIF)	: Yer ve zaman belirtir (Nerede olunduğu, olunacağı vb.)

- ÇIKMA (ABLATIF) : Bir olayın hareket noktasını, uzaklaşmayı, bir yerden geçişi vb. belirtir.
- TAMLAYAN (GENITIF) : Sahip olmayı (mülkiyeti), bağımlılığı vb. belirtir. İsim ve sıfat tamlaması yapmaya yarar.

Bu durum aşağıdaki tabloda şu şekilde gösterilmektedir (Sunel, 1981: 147):

FRANSIZCA'DA	TÜRKÇE'DE
1. Düz Tümleş	Yalın (NOMINATIF) Belirtme (ACCUSATIF)
2. Dolaylı Tümleş à (verme) à, en, dans (zaman, yer) de (d') avec de (d') (isim ve sıfat tamlaması)	Yönelme (DATIF) Kalma (LOCATIF) Çıkma (ABLATIF) “ile”, “yle”, “le” Tamlayan (GENITIF)

(1)'de Türkçe'de adların değişik biçimbilimsel görünümler aldığını vurgulamıştık. “Ali” 1 (a) ve 1(b) de eksizken, “ev” her iki tümcede de üzerine değişik ekler almıştır: YÖNELME (DAT) ve KALMA (LOC) biçimbirimleri olan (-e ve -de) ekleri. Fransızca'da bu durumu aynı örneklerden hareketle inceleyecek olursak:

- (1') a. Ali va **à** la maison.
b. Ali travaille **dans** la maison.

Tümcelerini elde ederiz. Eylem AÖ'ye bağlanırken **à** ve **dans** öndurumlarını almıştır. Buradan eylem ve öndurum arasında doğrudan bir bağlantı olduğu ve öndurumların eyleme göre değiştiği sonucunu çıkarabiliriz. (1a')deki örnekte eylem AÖ'ye “**à**” öndurumu ile bağlanırken, AÖ'ye Türkçe'de yönelme; (1b')de ise AÖ'ye “dans” öndurumuyla bağlanırken AÖ'ye kalma durumu yüklemiştir. Bunu anlamının yolu, ilgili ad öbeklerini öndurumsuz bırakmaktır. Bu durumda Fransızca'da karşımıza doğru olmayan yapılar çıkacaktır.

(9) a. • Ali va la maison.

b. • Ali travaille la maison.

Ev (la maison) ad öbeklerinin yerine birer yalın adıl koymak da tümceleri bozuk olmaktan kurtaramamaktadır.

(9') a. • Ali la va.

b. • Ali la travaille.

Türkçe'de yönelme durumunun karşılığı olan öndurum, Fransızcada genellikle "à"dir. Fransızca'da bazı eylemler ilgili AÖ'ye bu öndurum aracılığıyla bağlanırken, Türkçe'de YÖNELME (DAT) durumu yükler.

(10) a. Le bébé ressemble à son père.

Bebek babasına benziyor.

b. Nicolas obéit à ses parents.

Nicolas ailesine itaat ediyor.

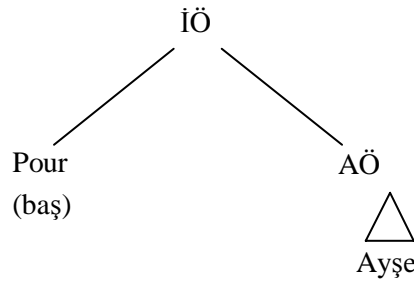
c. Aujourd'hui, j'ai écrit une lettre à mon ami.

Bugün arkadaşşıma bir mektup yazdım.

d. Qu'est-ce qu'Ayşe a demandé à l'agent de police?

Ayşe polise ne sordu?

Uzun (1998), ilgeçlerin öndurum öbeğinin başı olarak tümlecine çeşitli ROL'ler yüklediğinden söz eder.

Bu anlamda öndurumlar ROL yükleyebilen sözlüksel kategorilerden biridir. Dilbilgisinde önemli olan, ROL'lerin bulunması, sözlüksel birimlerin rol

yapısı taşımaları ve bu yapıların sözdizimsel yapılarda etkili olmasıdır. Şu halde Fransızca'da bulunan “à” öndurumu, aller (git-) eylemiyle birlikte kullanıldığında bir HEDEF “devinim yönünde olan” elemanı gerektirmektedir. Türkçede HEDEF üyesi (AÖ) YÖNELME (DAT) durumuna karşılık gelmektedir.

Aynı şekilde Fransızca'da eylemler de **-aller (git-)** eylemi rol kuramı gereğince- işi yapan özne EDİCİ ve gidilen yer HEDEF olarak iki üye gerektirir.

aller	E,		
git-	E,	1	2
		—————	—————
		EDİCİ	HEDEF

Fransızca'da “aller” (git-) eylemi genellikle “à” öndurumuyla AÖ'ye bağlanırken bu öndurum biçimsel olarak yüzey yapıda değişkenlik gösterir.

4.1. “à” öndurumunun yüzey yapıda ortaya çıkan değişkenleri

Fransızca'da özel isimler dışındaki hemen hemen tüm AÖ'ler bir tanımlık (article) alırlar: (le, la, l', les). Bu durumda “à” öndurumu bu tanımlıklarla ilgili AÖ'nün cins (eril-dişil) ve sayı (tekil-çoğul) ilişkisine bağlı olarak birleşik “bileşik” duruma geçer.

Préposition (Öndurum)	Articles Définis (Belirli Tanımlıklar)	Articles Contractés (Bileşik Tanımlıklar)
à	le	au
à	la	à la
à	l'	à l'
à	les	aux

- (11) aller **à** Paris (İstanbul'**a** gitmek)
aller **au** théâtre (Tiyatro**ya** gitmek)
aller **à la** gare (Gara gitmek)
aller **à l'**hôtel (Otele gitmek)
aller **aux** Etats-Unis (Amerika'**ya** gitmek)

Aynı eylem Türkçedeki yönelme durumunu değişik öndurumlar aracılığıyla da verir (chez, dans, en, vers vb.).

- (12) aller **chez** le coiffeur (Kuaföre gitmek)
aller **dans** les Alpes (Alpler'e gitmek)
aller **en** ville (Şehre gitmek)
aller **vers** Antalya (Antalya'ya doğru gitmek)

Türkçe'de YÖNELME durumuna karşılık gelen öndurum Fransızca'da her zaman "à" olmayabilir. Rol kuramından hareketle HEDEF olarak belirlenen üyeye (ilgili AÖ) değişik öndurumlar aracılığıyla yönelme durumu yüklenilir. Bu değişkenler eyleme ve eylemin yapısına bağlı olarak görülürler:

- (13) se fâcher **contre**
kız- E, 1 2
EDİCİ DENEYİMCİ

Je me fâche **contre** Ahmet.
(Ahmet'e kızıyorum).

- (14) acheter **pour**
satin al- E, 1 2 3
EDİCİ KONU YARARLANICI

Ma mère a acheté une chemise **pour** mon père.
(Annem babama bir gömlek satın aldı).

- (15) inviter **chez**
davet et- E, 1 2 3
EDİCİ YARARLANICI YER

Marie m'a invitée **chez** Paul.
(Marie beni Paul'e davet etti).

(16) être génereux **envers**

eli açık ol-

E,

1

2

EDİCİ

YARARLANICI

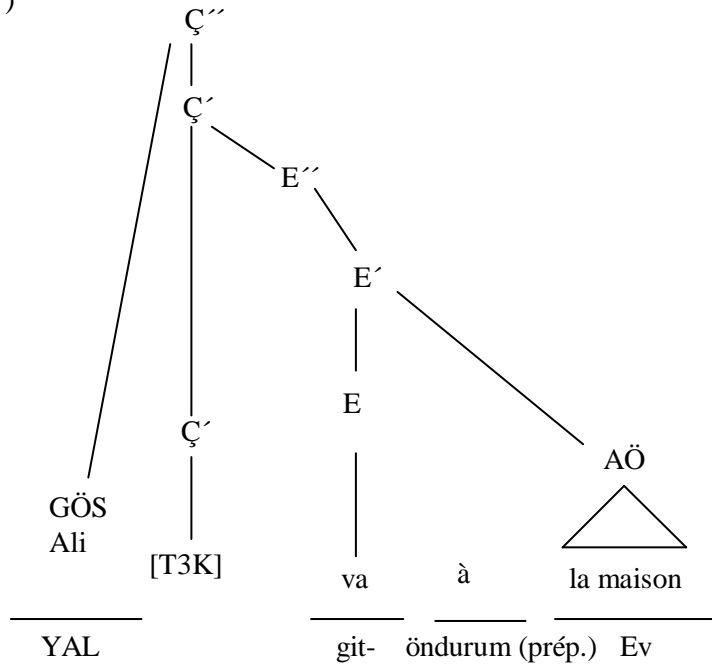
Philippe est génereux **envers** tout le monde.

(Philippe herkese **karşı** eli açıktır).

4.2. Türkçe’de Yönelme ve Kalma Durumları Açısından Fransızca’da Durum Yükleme İrdelemesi

Türkçe’de durum yükleme kuramını anlatırken, bir sözcüğün belirli bir özelliğini sözdizimsel yapıda kazandığından, ona bu özelliğin sözdizimsel yapıdaki etkileşim yoluyla yüklendiğinden söz etmiştik. Böyle bir etkileşime taban olabilecek tek ilişkininse k- buyurma olduğunu vurgulamıştık. Yani (1’a)’da Ali’nin YALIN durumu ve ev’in de YÖNELME durumu alabilecekleri tek bir kaynak vardır. O da bu AÖ’lere k-buyuran ve yöneten kategorilerdir. Fransızca’da (1a’) tümcesinin örgütsel ilişkisini incelersek yönetim kuramına başvurmamız gerekecektir.

(1a’)

Bu tümcede özne konumundaki AÖ'ye Ç tarafından, nesne konumundaki AÖ'ye de E tarafından k-buyurulmaktadır ve bu öbekler aynı kategoriler tarafından yönetilmektedir. Çünkü Ç ve E, ilgili oldukları büyükçül yansıma içinde baş ögedir ve yönetici kategori durumundadır. Her iki ad öbeğinin de birer yöneticisi bulunmaktadır. Yani belirli bir DURUM'da görünen her ad öbeği yönetilmektedir. Durum kuramından hareketle (1a') da E, "la maison" (ev) AÖ'yü yönetmektedir. Yönetenler yönetilenlere durum yükler. Bu örneğimizde Ç özneye YALIN (NOM) durum yüklerken, E de nesneye YÖNELME (DAT) durum yüklemiştir. Aynı durum yükleme Fransızca'da BULUNMA (LOC) durumu için de söz konusudur.

4.3. Türkçe'de Bulunma (loc) Durumuna Karşılık Gelen Fransızca Öndurumlar

Türkçedeki BULUNMA (LOC) durumunu, Fransızcada genellikle eylemler "à, dans ve en" öndurumları aracılığıyla AÖ'ye bağlanarak gerçekleştirirler. Bu öndurumları yer ve zaman belirtenler olarak iki kategoride ele alabiliriz;

a) Yer Belirten Öndurumlar (Prépositins de lieu)

Bu öndurumların tek sözcükten oluşmaları bulunduğu gibi, iki ya da daha çok sözcükten oluşmuş olanları yani öndurum takımları da vardır. Hemen hiç biri için Türkçedeki belli bir durum takısının, yalnızca o takının ya da Türkçedeki filan sözcüğün, yalnızca o sözcüğün karşılığı olduğu söylenemez (İlkgelen, 1983:146).

Biz burada durum yükleme kuramından hareketle Türkçede BULUNMA (LOC) durumuna karşılık gelen Fransızcadaki bazı öndurumları ele alıp inceleyeceğiz. Bu öndurumlardan en sık kullanılanları şunlardır:

1. Tek sözcükten oluşmalar; "à, sur, devant, derrière, entre, en, dans, contre vb.)"

(17)

- a) Je séjourne **dans** un hôtel.
Bir otelde kalıyorum.
- b) J'habite **à** Paris.
Paris'te oturuyorum.

- c) Ils se promènent **en** banlieue.
Banliyöde dolaşıyorlar.
- d) Les livres sont **sur** le bureau.
Kitaplar masada.
- e) Le fauteuil se trouve **contre** le mur.
Koltuk duvara **dayalı** bulunuyor.
- f) Le chat est **sous** le lit.
Kedi yatağın altında.
- g) Je passe mes vacances **dans** les Pyrénées.
Tatilimi Pireneler'de geçiriyorum.

2. Birden çok sözcükten oluşanlar; “à côté de, près de, au-dessus de, au-dessous de, autour de, en face de, face à, au- delà de, aux environs de, loin de vb.)”

(18)

- a) Le café est **à côté du** cinéma.
Kahve sinemanın **yanında**.
- b) Le vase est **au dessus de** la cheminée.
Vazo şöminenin **üstünde**.
- c) Paris est **loin de** Londres.
Paris Londra'dan **uzakta**.
- d) j'ai garé ma voiture **face au** théâtre.
Arabamı tiyatronun **karşısına** park ettim.

Yukarıda verdiğimiz örnekler çoğaltılabilir. 17(e), 18 (c) ve (d)'de Fransızca'da BULUNMA (LOC) durumunda olan öndurumların Türkçe'de YÖNELME (DAT) ve ÇIKMA (ABL) durumlarına karşılık geldiği görülmektedir. Fransızca'da adlar kendilerinden önce gelen öndurumlarla tümce içindeki işlevlerini belli ederler. Türkçe'deki ad çekimi yani adın eve, evi, evde vb. çeşitli durum takıları alması ve bu yolla tümce içinde çeşitli işlevler yüklenmesi Fransızca'da yoktur. Bu nedenle yer öndurumları (prépositions de lieu) Türkçe'de her ne kadar BULUNMA (LOC) durumuna karşılık geliyor gibi görünse de, bazı eylemleri AÖ'ye bağlayan öndurumlar Türkçede YÖNELME ve ÇIKMA durumları olarak karşımıza çıkıyor. Fransızca'da bazı öndurumlar aynı olmalarına rağmen Türkçede AÖ'ye farklı iki durum yükleyebilmektedirler.

- (19) a) J'habite à Paris. (Paris'te oturuyorum.)
b) Il va à Paris. (Paris'e gidiyor.)
c) Il va dans les Alpes. (Alpler'e gidiyor.)
d) Il habite dans les Alpes. (Alpler'de oturuyor.)

b) Zaman Belirten Bazı Öndurumlar (Prépositions de temps)

1. En sıkça kullanılan bazı basit öndurumlar şunlardır: “à, dans, en, par, vb.”

- (20) a) J'arrive à 2 heures. (Saat 2'de geliyorum.)
b) Il reviendra dans une heure. (Bir saat içinde dönecek.)
c) Il a lu ce livre en un jour. (Bu kitabı bir günde okudu.)
d) Je travaille 6 heures par jour. (Günde 6 saat çalışıyorum.)

2. Bileşik öndurumlar: “à l'instant, à temps, à l'heure, à tout à l'heure, à tout les moments vb.”

- (21) a) Elle est arrivée à l'instant. (Anında geldi.)
b) Il ne vient jamais à temps. (Asla vaktinde gelmez.)
c) On se retrouvera à tout à l'heure (Tam o saatte buluşacağız.)
d) Il répète la même chose à tous les moments.
(Her an aynı şeyi yineliyor.)

Örneklerden de anlaşıldığı gibi, zaman öndurumlarında da yer öndurumlarında olduğu gibi durum aynıdır. 17 (d), (e) ve 18 (c), (d) deki örneklerde her iki dil açısından durum farklılığı apaçık görülmektedir.

5. Durumsal Açıdan Fransızca ve Türkçe'deki Farklılıklar

Her iki dilde aynı anlamda olan eylemler farklı durumlarla ilişkili olabilirler.

(22)

a. Ali s'est marié le 12 Octobre 1987.

ACC

Ali 12 Ekim 1987'de evlendi.

LOC

b. Ali aide l'enfant.

ACC

Ali çocuğa yardım ediyor.

DAT

Fransızca'da nesne konumundaki AÖ düz tümleç olduğunda Türkçe'de BELİRTME (ACC) durumunda olması gerekirken, (22)'de BULUNMA ve YÖNELME durumuna ait biçimbirimi sergilemektedir. Şimdi her iki dil arasındaki bu türden farklılıklara bir göz atalım:

5.1. Fransızca'da nesne konumundaki AÖ'nün düz tümleç olup, Türkçe'de YÖNELME (DAT) durumuna karşılık gelmesi

Fransızca'da bazı eylemler nesne durumundaki AÖ'ye hiçbir öndurum almadan bağlanırlar. Bu durumda AÖ düz tümleç (COD) durumundadır. Ancak Türkçe'de bu AÖ'ler BELİRTME (ACC) durumu yüklenmesi gerekirken YÖNELME (DAT) durumu yüklenirler. Bu açıdan ana dili Türkçe olan öğrencilerin sıkça yanılığa düştükleri nokta budur. Bu eylemler geçişli (verbes transitifs) eylemlerdir:

bakmak (regarder), yardım etmek (aider), rastlamak (rencontrer), başlamak (commencer), sarılmak (embrasser), inanmak (croire), eşlik etmek (accompagner), devam etmek (continuer), teşekkür etmek (remercier) vb.

(23)

a. Je regarde **le paysage**. (Manzaraya bakıyorum.)

Je **le** regarde. (Ona bakıyorum.)

b. Tu crois **cet homme**? (Bu adama inanıyor musun?)

Tu **le** crois?

c. Nous commençons **le travail**. (İşe başlıyoruz.)

Nous **le** commençons.

d. Hier j'ai rencontré **mes amis**. (Dün arkadaşlarıma rastladım.)

Hier je **les** ai rencontrés.

- e. Tu accompagnes **Ayşe**? (**Ayşe**'ye eşlik ediyor musun?)
Tu l'**accompagnes**?
- f. Vous remerciez **votre père**. (**Babanıza** teşekkür ediyorsunuz.)
Vous **le** remerciez.

5.2. Fransızcada nesne konumundaki AÖ'nün eyleme à öndurumu aracılığıyla bağlanıp dolaylı tümleç olması ve Türkçede YÖNELME durumu yerine BELİRTME durumuna karşılık gelmesi

düşünmek (penser à), derin düşünmek (songer à), çok sevmek (tenir à), affetmek (pardonner à), oynamak (jouer à), iyice düşünmek (réflechir à)

(24)

- a. Je pense **à Ayşe**. (**Ayşe**'yi düşünüyorum.)
Je pense **à elle**. (**Onu** düşünüyorum.)
- b. Tu pardonnes **à Henri**? (**Henri**'yi bağışlıyor musun?)
Tu **lui** pardonnes? (**Onu** bağışlıyor musun?)
- c. Vous avez réfléchi **à cette question**?
(**Bu soruyu** iyice düşündünüz mü?)
Vous **y** avez réfléchi? (**Onu** iyice düşündünüz mü?)
- d. Cette femme tient **à son mari**. (Bu kadın **kocasını** çok seviyor.)
Elle tient **à lui**. (O **onu** çok seviyor.)
- e. Il joue encore **au football**? (O hala **futbol** oynuyor mu?)
Il **y** joue encore? (O **onu** oynuyor mu?)

5.3. Fransızca'da BULUNMA (LOC) ve YÖNELME (DAT) öndurumları ayıdır.

(25)

- a. Il va **à Paris**. (Paris'e gidiyor.)
Il **y** va. (**Oraya** gidiyor.)
- b. Il habite **à Paris**. (Paris'te oturuyor.)

Il y habite. (**Orada** oturuyor.)

- c. Il le donne **à** son fils. (Onu oğluna veriyor.)
cümleleri de aynı **à**'yı kullanmaktadır.
Il le **lui** donne. (Onu **ona** veriyor.)

“Paris” ve “son fils” adıyla kullanılırsa bir taraftan “y” diğer taraftan “lui”, bir taraftan “il y va”, “il y habite”, diğer taraftan “il le lui donne” elde edilir. Burada y ve *lui à+3.tekil şahsın* değişkenleridir.

(26)

- a. Il y reste. (Il reste **à Ankara**.)
O **orada** kalıyor.
b. Il **lui** reste. (Il reste quelques minutes **à son ami**.)
Onun birkaç dakikası var.

(27)

- a. Il y va. (Il va **à Paris**.)
O **oraya** gidiyor.
b. Il **lui** va. (Ce chapeau va **à Ahmet**.)
Bu şapka **ona** yakışıyor.

(28)

- a. Il l'y coupe. (Il coupe le pain **sur la table**.)
Onu **orada** kesiyor.
b. Il le **lui** coupe. (Il coupe le pain **à son fils**.)
O onu **ona** kesiyor.

6. Yazılı Anlatım (Kompozisyon) Kağıtlarının Taranması Sonucu Saptanan Yanlıklar

Bu uygulamayı anadili Türkçe olup A.Ü. TÖMER’de Fransızca öğrenmekte olan Temel, Orta ve Yüksek düzey öğrencilerinden toplam 17 öğrenciyle gerçekleştirdik. Bu öğrencilere yazdırdığımız değişik konulardaki kompozisyon kağıtlarının taranması sonucunda yaptıkları yanıtları içerik analizi uygulayarak değerlendirdik. Elde ettiğimiz sonuçları, her iki dildeki YÖNELME ve BULUNMA durumlarındaki farklılıklardan kaynaklanan öğrencilerin en sıklıkla yaptıkları yanıtlara göre belirledik. Diğer durum yanıtlarını dikkate almadık. Bu etapta bu yanıtları:

- a) YÖNELME DURUMUNDA YAPILAN YANLIŞLAR
b) BULUNMA DURUMUNDA YAPILAN YANLIŞLAR
olmak üzere iki grupta topladık.

6.1. YÖNELME DURUMUNDA YAPILAN YANLIŞLAR

Y.K. : Yanlış Kullanım

D.K. : Doğru Kullanım

1) Yönelme öndurumu olan à'nın kullanılmaması,

Y.K.- J'allais l'école.

D.K.- J'allais à l'école.

2) à öndurum değişkenlerinin (au, à la, à l', aux, chez, en) yanlış kullanılması,

Y.K.- a Etats-Unis / à Belgique / à la restaurant

D.K.- aux Etats-Unis / en Belgique / au restaurant

3) “à” öndurumunun gereksiz kullanılması,

Y.K.- L'homme a aidé à la femme

D.K.- L'homme a aidé la femme

4) Tarihlerin önünde “à” veya “en” öndurumunun kullanılması,

Y.K.- au 15 Septembre 1975/ en 25 Mars

D.K.- le 15 Septembre 1975/ le 25 Mars

6.2. BULUNMA DURUMUNDA YAPILAN YANLIŞLAR

1) Yer belirten öndurumun yanlış kullanılması,

Y.K.- J'attendais devant à l'école / devant de l'homme

D.K.- J'attendais devant l'école / devant l'homme

2) Yer belirten öndurumun gereksiz kullanılması,

Y.K.- Dans un jour

D.K.- Un jour

3) “dans” öndurumunun yerine “à” kullanılması,

Y.K.- Ils se sont retrouvés à la chique restaurant.

D.K.- Ils se sont retrouvés dans un restaurant chic.

4) “sur” öndurumunun yerine “dans” kullanılması,

Y.K.- On doit placer le monde dans une place convenable.

D.K.- On doit placer le monde sur une place convenable.

5) “à” öndurumunun yerine “dans” kullanılması,

Y.K.- dans le début de ma lettre

D.K.- au début de ma lettre

6) Saati söylerken “à” öndurumunun gereksiz kullanılması,

Y.K.- Il était à 10 heures.

D.K.- Il était 10 heures.

7) Zaman belirten “à” öndurumunun kullanılmaması,

Y.K.- Tous les matins, je me lève 8 heures.

D.K.- Tous les matins, je me lève à 8 heures.

7. Sonuç

Yukarıda saptanan yanlışlar dikkate alındığında, anadili Türkçe olan öğrencilerin Fransızca öğrenimleri sırasında karşılaştıkları önemli sorunlardan biri olarak ad durum ekleri ve bunların Fransızca'daki karşılıkları olan öndurumlar olduğu söylenebilir. Türkçe sondan eklemeli yapısı gereğince

adlara getirilen durum biçimbirimleriyle durum belirtimini sağlarken, Fransızca'daki eylemler tümleci konumundaki AÖ'ye öndurumlar aracılığıyla bir işlev yüklerler. Türkçe'deki ad durumlarına her zaman birebir karşılık gelmeyen bu işlevler, Fransızca'yı yabancı dil olarak öğrenen Türk öğrenciler için oldukça önemli bir sorun teşkil etmektedir.

8. Öneriler

Anadili Türkçe olan öğrencilere Fransızca'nın yabancı dil olarak öğretiminde yukarıdaki bilgiler ışığında bazı önerilerimiz olacaktır:

- 1) Yabancı dil olarak Fransızca'nın öğretiminde her iki dilde mevcut durumsal farklılıklar olduğu gözönünde bulundurulmalıdır.
- 2) Olumsuz aktarımdan yani anadilinin olumsuz etkilerinden ve diğer nedenlerden kaynaklanan yanlışların saptanması ve uygulamada bu noktalara dikkat edilmesi gerekir.
- 3) Fransızca'daki eylemlerin nesne konumundaki AÖ'ye öndurumlar aracılığıyla bir işlev kazandırdığı ve bu işlevin Türkçe'deki değişik ad durumlarına karşılık gelebildiği göz önüne alınmalıdır.
- 4) Bu konuda ortaya çıkabilecek olası olumsuz aktarım yanlışlarının önceden tespit edilip, ders araç, gereç ve materyallerinin hazırlanmasında ve uygulamada bu noktaya dikkat edilmesi gerekir. Hazırlanan yabancı dil öğretim kitaplarında, durumsal farklılıklar göz önüne alınarak, bu yönde bol alıştırmaya ve pekiştirme çalışmaları içermesine özen gösterilmelidir.
- 5) Öğretmen bu konuda bilinçlendirilmeli ve olası olumsuz aktarım yanlışları konusunda dikkatli ve hazırlıklı olmalıdır.
- 6) Fransızca'da eylemin nesne konumundaki AÖ'ye doğrudan hiçbir öndurum almadan bağlanabildiği gibi (COD), bir öndurum aracılığıyla da bağlanabileceği (COI) belirtilmelidir. Fransızca'daki düz tümlecin (COD) genellikle Türkçe'de ad durum eklerinden YALIN (NOM) veya BELİRTME (ACC) durumuna karşılık geldiğinin vurgulanması, öğrencilerin bu konudaki güçlüklerini gidermesi açısından yararlı olacaktır. Ancak bunu yaparken, konuyla ilgili farklılık gösteren durumlar da mutlaka öğrencilere eylemler listesi, alıştırmalar, değişik pekiştireçler, açıklamalar ve diğer modern tekniklerle kazandırılmalıdır.
- 7) YÖNELME ve KALMA durumlarında ortaya çıkan en önemli sorun, “à” öndurumunun her iki durum için de Fransızca'da kullanılması, bazen de “dans”, “en” gibi öndurumlarla karıştırılması şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Bu konuda sınıf içinde yapılacak açıklamaların yanı sıra, hangi eylemin hangi öndurumla hangi durumlarda kullanılacağı belirtilmesi gerekmektedir. Bunu yaparken konunun örnek cümlelerle verilir, sınıf içi bir dizi alıştırmaya ve etkinlikle pekiştirilmesinin öğretimin daha sağlıklı ve etkili olmasında yararlı olacağı inancındayız.

Kaynakça

- Atabay, N. ve ark. Sözcük Türleri, TDK Yayınları, Olgaç Basımevi, Ankara, 1983.
- Bozşahin, C. "Türkçedeki Durum Eklerinin Ulamsal Bir İrdelemesi", XI. Dilbilim Kurultayı: Bildiriler ODTÜ, 1997, s. 61.
- İlkgelen, Z.Z. Fransızca Dilbilgisi, Gören Yayınevi, İstanbul, 1983.
- Noelle-M. Prieur, G. De la grammaire à la linguistique, l'étude de la phrase, Armand Colin Editeur, Paris, 1985.
- Sunel, A. H. Système Grammatical de la langue française, Hacettepe Taş Kitapçılık, Ankara, 1981.
- Uzun, N.E. (I) Ana çizgileriyle Chomsky Dilbilgisi ve Türkçe, Ankara, 1998.
- Uzun, N.E. (II) Dilbilgisinin Temel Kavramları, Ankara, 1998.
- Vardar, B. Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri, Multilingual, İstanbul, 1998.